

‘Cort onvertogen recht’ te Thorn in 1651

De momboir des heren q.q. tegen Heyn Meuwissen van Kinroy

A.M.J.A. Berkvens

Inleiding¹

Het keizerlijke vrije rijksstift Thorn was in de *frühe Neuzeit* een rijksonmiddellijk territorium in het midden van de huidige Nederlandse provincie Limburg met een gecompliceerde bestuurlijke en rechterlijke organisatie. De abdis fungeerde er als landsvrouwe, terwijl het hoogadelijk kapittel als grondheer optrad. De hertog van Gelre fungeerde er als oppervoogd; terwijl de prinsbisschop van Luik, als graaf van Horn, er de dagelijkse voogdij uitoefende. Daarnaast kende Thorn een statenvergadering, bestaande uit de leenmannen van Thorn, alsmede de burgemeesters, als vertegenwoordigers van het gemene land. De rechterlijke organisatie omvatte de schepenbanken van Thorn en Grathem, het leenhof van de abdis en het laathof van het kapittel. De schepenbank van Thorn fungeerde als hoofdrecht voor de schepenen van Grathem. De schepenbank Thorn kende hoofdvaart op de schepenbank van Echt in het naburige Land van Montfort. In het midden van de zeventiende eeuw streefde de abdis van Thorn naar erkenning van de Thornse soevereiniteit als lidmaat van het Heilige Roomse Rijk. Dit streven veroorzaakte in de tweede helft van de zeventiende eeuw spanningen met het prinsbisdom Luik en met de Zuidelijke Nederlanden, spanningen die tot 1718 voortduurden.²

Op woensdag 10 mei 1651 begon voor de schepenbank van Thorn, hoofdbank van het keizerlijke vrije rijksstift Thorn, een strafproces wegens openbare geweldpleging tegen Heyn Meuwissen, ingezetene van het tot de aangrenzende heerlijkheid Kessenich behorende gehucht Kinrooi. Het gerechtsprotocol, dat in deze zaak is gehouden, maakt het mogelijk een aantal opmerkingen te maken over het

¹ Dit opstel verscheen oorspronkelijk in: ‘Fabrica Iuris. Opstellen over de *‘werkplaats van het recht’* aangeboden aan Sjoerd Faber’, Nijmegen 2009 (Rechtshistorische Reeks van het Gerard Noodt Instituut, nr. 51), blz. 91-108. Naar aanleiding van een rechtshistorische studiedag te Thorn, alwaar deze casus nadien door mij mondeling werd gepresenteerd, verstrekte de heer Thieu Wieërs mij aanvullende genealogische gegevens over de nasleep van deze affaire, die in deze versie zijn verwerkt en waarvoor ik hem zeer erkentelijk ben.

² Zie de literatuur vermeld in noot 49.

strafprocesrecht in dit rijksonmiddellijke territorium in het midden van de zeventiende eeuw.³

Blijkens de aanhef van het gerechtsprotocol is de procedure van ‘*Cort onvertogen recht, aengevangen binnen Thoren, den Xe maii 1651, ten overstaen des heren meyers, Arnoldt Fueren, scholtis Henrick Bormans, schepenen Marten Verdonck, Mr. Hubert Severini, Geurt van der Schoer, Jan Lambrechts, Thoenis Huberts en Theun van Keyart ter instantie van de momboir des heeren q.q. contra Heyn Meuwissen van Kinroy, geapprehendeerde ende beclaegde*’. De einduitspraak en de voltrekking van het vonnis vonden plaats op maandag 15 mei. Zittingen werden gehouden op de tussengelegen dagen, met uitzondering van zondag 14 mei.

Wat hield de procedure van ‘kort onvertogen recht’ in? Welke rollen vervulden meier, schout, schepenen en de momboir des heren?

Het Landrecht van Thorn verwijst bij de vervolging van een aantal delicten nadrukkelijk naar de procedure van kort onvertogen recht, zonder deze nader te omschrijven.⁴ Waar het Landrecht van Thorn zweeg, beriep men zich in de praktijk van deze periode vaker op de geredigeerde costumen van het Overkwartier van Roermond, o.a. vanwege de in de periode nog gebruikelijke hoofdvaart van Thorn op het naburige, in Spaans Gelre gelegen hoofdgerecht van Echt.⁵

Volgens de Gelderse Land- en Stadsrechten van 1620 is kort onvertogen recht de gebruikelijke procedure in strafzaken.⁶ Deze procedure houdt in, dat het geding wordt gevoerd met verkorte termijnen, van dag tot dag, en niet volgens de *ordinaris genachten*⁷,

³ Schepenbank Thorn, momboir q.q. contra Heyn Meuwissen van Kinroy; de auteur dankt Mr. Th.J. van Rensch, rijksarchivaris te Maastricht en archivaris in de gemeente Maasgouw, die hem op het dossier opmerkelijk maakte; in de rechtshistorische literatuur werd eerder aandacht aan dit proces besteed door K.Th.J. DE LIMPENS, in een bijdrage, getiteld ‘Vrouwengratie in Thorn (1651)’, in *‘De Maasgouw’* 84 (1965), kol. 77-82; in deze bijdrage stond niet de procedure, maar de verleende remissie centraal.

⁴ J. HABETS, J.B. SIVRÉ, De oude landregten en andere gerechtelijke documenten van het voormalige sticht en rijksvorstendom Thorn, in: *Publications de la Société Historique et Archéologique de Limbourg* 8(1871), p. 195-297; tekst Landrecht Thorn, blz. 205-247 (hierna te citeren als Landrecht Thorn): art. 30 (ontwijden kerkelijke gebouwen door doodslag, verkrachting, schaking, diefstal van sacramenten etc.); art. 31 (doodslag, verwonding van priesters en clerici ongeacht de plaats); art. 32 (geweld tegen kanunnikessen in hun huizen); art. 67 (toebrengen van ernstige verwondingen, binnen zes weken en drie dagen de dood ten gevolge hebbende).

⁵ Het archief van de schepenbank Thorn is inmiddels geïnventariseerd. Met name in civiele procedures werden verwijzingen aangetroffen naar de Gelderse Land- en Stadsrechten van 1620. Een eerste vermelding werd gevonden in de procedure van Jan Comans tegen Margriet van Ummissen alias In de Goltmeulen (1621); daarnaast zijn er vermeldingen uit 1630-1633 (procedure van Ressen voor Meij Luytten van Ell tegen Jacobs voor Geert Gutters van Ell) en 1632-1633 (procedure van Severijn Regulen alias Opt Blockhuys tegen Aelken van Ittervoort en nadien Jan Caters) (vriendelijke mededeling van Mr. J.Th. van Rensch).

⁶ A.M.J.A. BERKVEN'S, G.H.A. VENNER, *Het Gelderse Land- en Stadsrecht van het Overkwartier van Roermond 1620*, Arnhem 1996 (Werken Stichting Oud-Vaderlands Recht no. 25), GLS 350, tit. 6, art. 5.

⁷ ‘Genacht’ of ‘genachting’ d.w.z. gerechtsdag.

van week tot week, tenzij bijzondere omstandigheden uitstel noodzakelijk of wenselijk maken.⁸ Volgens het Recueil der Recessen van het nabij Maastricht aan de linkerzijde van de Maas gelegen rijksgraafschap Rekem van 1595 is deze procesvorm ‘onder de Duytsche Natie door het Roomsche Rijk gehouden’ en bij de ‘litmaeten van het Heilige Rijk’ algemeen in zwang.⁹

De aanduiding kort onvertogen recht zegt derhalve iets over het tempo, waarin de procedure wordt gevoerd – men zou kunnen spreken van een kort geding – maar niets over de procedure als zodanig. Uit de vermelding van het optreden van een ‘momboir des heren q.q.’¹⁰ kan voorshands slechts worden afgeleid, dat het proces ambtshalve werd gevoerd. Over de gebezigde stijl van procederen is daarmee nog niets gezegd. Kende Thorn een eigen strafprocesrecht? Paste men de *Codex Criminalis Carolina*¹¹ (1532) toe? Of zocht men – vanwege de toezichthoudende functie van de Prinsbisschop van Luik, die als graaf van Horn voogd was van Thorn – aansluiting bij de Luikse *Réformation de Groesbeeck*¹² (1572)? Of koos men vanwege de hoofdvaart op het Spaans Gelderse Echt voor het strafprocesrecht van boek 6 van de *Gelderse Land- en Stadsrechten*¹³ (1620)? Of vermengde men elementen uit de genoemde stijlen van procederen?

Wie waren de hoofdrolspelers? Het gerechtsprotocol noemt als zodanig meier, schout, schepenen, ‘momboir des heren’ en de ‘geapprehendeerde en beklaagde’.

De meier werd aangesteld door de abdis, ‘mit raet des capittels’ en fungeerde namens haar als ‘richter’, in hoofdzaak van het leengerecht van Thorn.¹⁴ De schout

⁸ GLS 284, tit. 3, art. 1 en 2: ‘1. Bie onvertogen recht word gedinght van dage tot dage: ten waere dat het gericht uuyt enige beweglicke oirsake bevonde, dat d’ein oft d’ander partie, sekeren tijt, om haer nootwehr, oft bewijs te doen, behoirde vergundt te werden; 2. D’welck als geschiedt, sal denselven tijdt overstrecken sijnde, sonder einigen wijderen uuytstel van dage tot dage geprocedeert, oft gedinght worden, ende sal die sake des daechs (naerdat die voldinght, ende voir recht gebracht is) voirgenomen ende terstondt, is ’t doenlick, gewesen worden.’

⁹ *Recueil der costumen van het rijksgraafschap Rekem*, Gastrecht, art.1 en 2: ‘Alsoo het gast- of onvertogen recht, onder de duytsche natie door het Roomsche Ryck gehouden, en daar door strydende parthien, sonder langdurig proces, geholpen word, den landheer heeft laten het selve in den lande, als een litmaat des H. Ryck, oyck geplogen mag werden.

By onvertogen recht word geprocedeert van dage tot dage, ten ware dat de gerichten bevonden dat d’eene of d’andere parthie langeren tyd vandoen hadde om haren noodweer of preuve te doen, de welke hun alsdan vergunt word naar discretie.’ <http://de-wit.net/bronnen/histo/keur-limb-b-rekem.htm>

¹⁰ De aanduiding ‘momboir des heeren’ dient te worden opgevat als technische term, de ‘heer’ in kwestie is de abdis van Thorn, als landsvrouwe.

¹¹ H. ZOEPFL, *Die Peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karl's V*, Leipzig 1883; A. BUSCHMANN, *Textbuch zur Strafrechtsgeschichte der Neuzeit. Die klassischen Texte*, München 1998, S. 103-177.

¹² M.G. DE LOUVREX, *Recueil contenant les edits et reglemens faits pour le Pais de Liège et Comté de Looz*, Liège 1752, T. IV, p. 310-345; *Recueil des Ordonnances de la principauté de Liège*, 2^{ème} série, T. I, par L. Polain, Bruxelles 1869, pp. 327-368.

¹³ GLS 351-392.

¹⁴ Landrecht Thorn, art. 2.

daarentegen werd aangesteld door de graaf van Horn als voogd van Thorn.¹⁵ Hun gezamenlijke participatie in onderhavige procedure is conform het vereiste van het Landrecht van Thorn, dat in art. 6 bepaalt, dat meier en scholtis niet onafhankelijk van elkaar mogen dingen; en art. 7, dat de schepenen verbiedt medewerking aan de rechtspraak te verlenen, tenzij de meier, als vertegenwoordiger van de abdis van Thorn als landsvrouwe, en de schout als vertegenwoordiger van de graaf van Horn, als voogd van het stift Thorn, aanwezig zijn.¹⁶ Meier en schout fungeren tezamen als rechters in oude zin, d.w.z. dat zij als voorzitters namens abdis en voogd het schepenvonniss manen. In het dubbele voorzitterschap komt het precaire evenwicht tussen de rechten van de abdis en van de voogd tot uiting.

In strafzaken mocht de voogd – d.w.z. de graaf van Horn – of diens schout in beginsel niet zonder ‘consent ende beveell’ van abdis en kapittel iemand ‘vangen noch spannen’, aangezien deze taak aan de meier was voorbehouden.¹⁷

De schepenbank van Thorn bestond uit zeven schepenen, die elkaar mochten aanvullen bij coöptatie; abdis noch voogd konden hen uit hun ambt ontzetten, tenzij met instemming van de overige schepenen. Als schepenen kwamen slechts in aanmerking eerbare mannen, woonachtig binnen de ‘eygendomb’¹⁸ van Thorn en aldaar geërfd, gegoed of gelaat.¹⁹ De schepenen mochten in procedures van onvertogen recht niet met een ‘gebroken schepenstoel’ dingen, d.w.z. de schepenstoel diende in dergelijke processen voltallig te zijn.²⁰ In criminele zaken waarin lijfstraf was geëist, mochten de schepenen geen hoofdvaart instellen.²¹

¹⁵ Landrecht Thorn, art. 4.

¹⁶ Landrecht Thorn, art. 6: ‘So is datt landrecht datt gein van den vorss. richteren (sc. meier en schout) buyten den anderen dingen sall, noch hoenre gein den andern ampt aen den gericht bewaren, noch bedienen en sall, dessgelycken sall oeck gein van den schepen, noch meyers noch scholtis ampt bedienen noch bewaren, wantt datt nae den landrecht schuldigh syn verscheiden man ende ampt te syn; art. 7: Is datt landrecht datt die schepen nielt dingen, noch to recht sitten sullen, beide die vorss. Richteren en sitten tegenwordich: Want watt des Vogts Richter begert te manen, datt is einer vrowen der Abdissen Richte schuldigh te vermanen. Ende watt rechten in den gerichte vallen daer sullen die schepen huer rechten voeruyt nemmen ende van den anderen sall eyne vrowen der Abdissen richter die twee deill af nemmen, ende des Vogts datt derde deill alsdatt van alders gewoenlick is.’

¹⁷ Landrecht Thorn, art. lvj; indien er echter sprake is van ‘storm, strijdt, mort, cracht, schaeck of dergelijcke gebeurden’, dan mogen voogd en schout bij preventie tot aanhouding overgaan, mits zij de verdachte overleveren aan het gericht van Thorn.

¹⁸ ‘Eygendomb’ is de gebruikelijke aanduiding van het territorium dat als allodiaal bezit toebehoorde aan het Stift Thorn; cfr. Landrecht Thorn art. 1.

¹⁹ Landrecht Thorn art. 9: ‘En sullen na den landrecht nielt min dan sieven schepen syn, aen den gerichte van Thoren, ende als daarvan enigh gebryckt, so sullen die ander die daer bliieven syn, einen bescheiden erbarn man binnen den eigendomb van Thoren wonende, ende daer geerfft, geguett ende gelaet is, tott einen schepen kiesen, ende den schepen en sall, noch abdisse, noch vogt, buyten vonnis ende landrecht nielt uuytt den schepenstoell stoeten noch uuyt setten. Oeck en sall die Abdisse noch Vogt, geinen schepen synen eidt quytt schelden, noch syn schepenampt verlaeten, buyten gemein gevolgh der anderen schepen.’

²⁰ Landrecht Thorn, art. 8: ‘Is datt landrecht datt die schepen mitt geinen gebroecken schepen stoell dingen en sullen, noch to recht sitten, ten were dan saeck ter begerten beider partyen om ein kort eind van hunnen rechten to hebben, doch en magh datt op ein jaergedinghe noch op gastgedinge, noch op

Gezien het feit, dat meier en schout tezamen het geding voorzaten, konden zij niet tevens als ambtshalve klager fungeren. Zij moesten deze taak derhalve overlaten aan een procureur van officie, de zogeheten ‘momboir des heren’.²²

De hoofdrol was uiteraard weggelegd voor Heyn Meuwissen uit Kinrooi, geapprehendeerde en beklaagde.

Het feit, dat de verdachte is aangehouden, hetzij op heterdaad, hetzij krachtens gerechtelijk bevel, geeft een eerste indicatie van de strafrechtelijke procedure die tegen hem wordt gevoerd. Hij bevindt zich niet na borgstelling ‘op vrije voet’²³, maar hij verkeert in gevangenschap. In lijfstraffelijke zaken was volgens de Gelderse Land- en Stadsrechten aanhouding toegestaan, zodra enig misdad ter kennis was gekomen van de heer; volgens het Luiks/Loonse strafprocesrecht daarentegen was aanhouding slechts toegelaten in het geval van betrapting op heterdaad, of krachtens gerechtelijk decreet (*décret de prise de corps*), uitgevaardigd door de schepenenbank, op verzoek van de rechterlijke officier in geval van concrete aanwijzingen tegen een of meer bepaalde personen.²⁴ Het Landrecht van Thorn bevat geen overeenkomstige bepalingen.

Waarvan werd Heyn Meuwissen beschuldigd en hoe is de procedure verder verlopen?

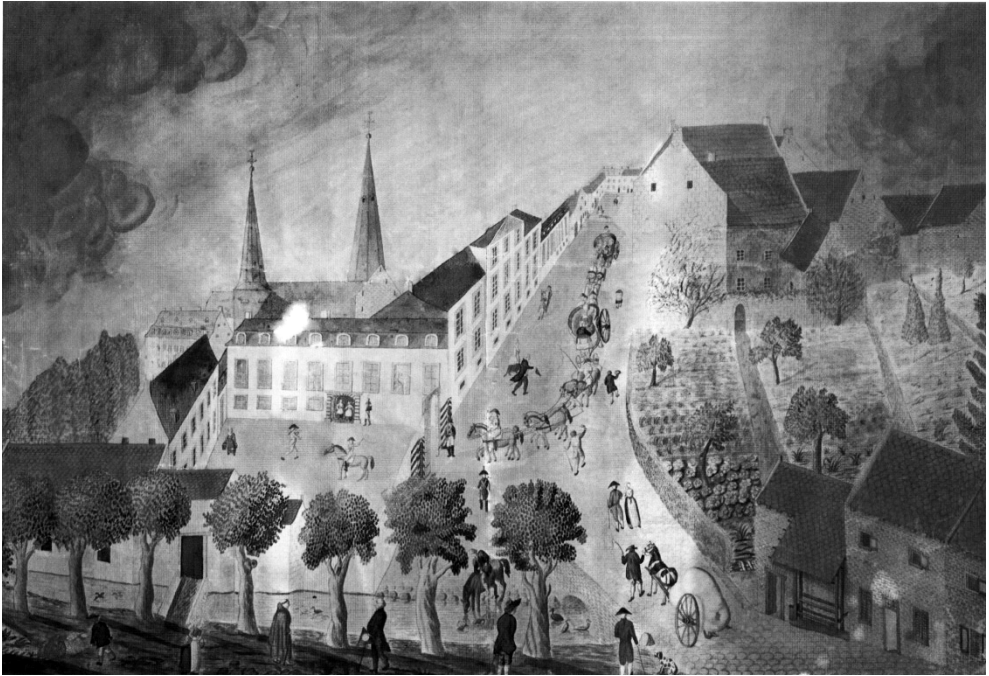
hoeftvarden te vueren nielt syn. Want nae die landtrechten, syn die rechten, mitt einen vollen gantzen alingen gericht schuldigh to geschien.’ Of aan deze bepaling in casu is voldaan mag worden betwijfeld, nu er slechts de namen van zes schepenen worden vermeld.

²¹ Volgens het Landrecht van Thorn was hoofdvaart slechts mogelijk in criminele zaken, indien ‘in der clacht gein lijff geheissen en word’ (art. lxvi); in zaken ‘daer datt lijff in der clagtt geheissen wird’ was hoofdvaart nadrukkelijk niet toegestaan (art. lxxiii).

²² In het Prinsbisdom Luik was deze constructie eveneens gebruikelijk; cfr. E. POULLET, *Essai sur l’histoire du droit criminel dans l’ancienne principauté de Liège*, Bruxelles 1871 (Mémoires couronnés, publiés par l’Académie royale de Belgique, Classe des Lettres, t. 38), p. 649 (procureur d’office, procureur d’action).

²³ Het verlenen van ‘pied libre’ of ‘la voie ouverte’ is in het Prinsbisdom Luik gebruikelijk in civiel ingestelde criminele procedures; cfr. POULLET, *Essai*, p. 695.

²⁴ GLS 373, art. 1 e.v.; Reformation de Groesbeeck c 14, art. 3.



Abdij Thorn, anoniem 18^e eeuw (Collectie RHCL)

Cort onvertogen recht, aangevangen binnen Thorn den X^e maj 1651

In het procesdossier bevindt zich de *Clacht ende Conclusie voor de momboir des Heeren q.q. cleger tegehens Heyn Meuwissen van Kinroy geapprehendeerde ende beclaegghde op cort recht*. Deze klacht en conclusie maakt duidelijk van welke feiten Heyn Meuwissen werd beschuldigd en waarom deze feiten strafvervolging zouden rechtvaardigen. Wij maken derhalve kennis met de procedure op het moment, dat de preparatoire informatie reeds is afgerond.²⁵

Om zijn klacht te funderen, betoogde de momboir des heren, onder verwijzing naar D. 48,6,11, dat op grond van ‘de keyserlicke gemeyne rechte’, degene die een ander in zijn eigen huis overvalt en hem neerschiet, slaat of kwetst, ‘sijn lijff verbeurt ende

²⁵ Het vooronderzoek is in het GLS geregeld in titel IV van boek 6. In deze titel wordt bepaald, dat de officier een vooronderzoek mag instellen op basis van verklaringen van ‘wettige en tuigbaere personen’. Bij het verhoren van getuigen behoeft men niet de gebruikelijke formaliteiten in acht te nemen; indien men echter in het verdere verloop van het proces van in het vooronderzoek afgelegde verklaringen gebruik wil maken, dan moeten zij opnieuw gerechtelijk worden gehoord en heeft de verdachte het recht de getuigen te wraken (GLS 344-345, art. 11-13).

metten sweerde ter doot gejusticieert moet worden²⁶. Dat deze romeinsrechtelijke regel ‘in alle landen van rechte t’allen tijde geobserveert ende practicabel’, d.w.z. algemeen gerecipiëerd is, bleek zijns inziens uit het feit, dat deze vorm van openbaar geweld strafbaar werd gesteld in de costumen van de omliggende territoria, waaronder de Gelderse Land- en Stadsrechten van het aangrenzende Overkwartier van Roermond.²⁷

Vervolgens stelde hij, dat er voldoende aanwijzingen waren, dat Heyn Meuwissen zich op zondag lestleden, d.w.z. op 7 mei 1651, is binnengevallen in het huis van Peter van Heythuysen te Thorn, aldaar diens vrouw en dochter ‘iniurieuselijck getracteert’, en de heer des huizes met een schot hagel aan het hoofd had verwond. Tevens zou hij ook de chirurgijn, meester Matthijs Homaer, een van de te hulp geschoten naburen, met zijn vuurwapen hebben bedreigd, welke bedreiging enkel dankzij doortastend optreden van de toevallig passerende kanunnik Wissens kon worden afgewend. Daarnaast ging het gerucht, dat Heyn Meuwissen eerder betrokken zou zijn geweest bij andere gewelddadigheden, waaronder een enkele jaren voordien gepleegde doodslag.

Aangezien dergelijke ‘misdaeden in lande van rechte nyet en moegen verdraegen worden, maer anderen ten exempel lijffelick gestrafft’, concludeerde de ambtshalve klager, dat ‘geapprehendeerde bij vonnis gecondemneert sal worden *ad torturam* of om mitten sweerde gericht te worden, datter de doot naevolgt, *iuxta merita factorum*’.²⁸

Op woensdag 10 mei 1651 ‘exhibeerde’ de momboir des heren zijn aanklacht en conclusie ten overstaan van het gerecht, in aanwezigheid van Heyn Meuwissen, ‘*vulgo* genaempt den Lothringer’²⁹, geapprehendeerde en beklaagde, ‘ontbonden van ijseren banden ende van ketens, op vrije voet staende’, die daarop onmiddellijk ten overstaan van het gerecht heeft moeten antwoorden.

Op het eerste punt van de aanklacht bekende Heyn Meuwis, vanaf de mesthof, in het huis van Peter van Heythuysen geschoten te hebben en daarbij de heer des huizes aan het hoofd verwond te hebben. Van het ‘injurieuselijck tracteren’ van diens vrouw en dochter, zei hij zich niets te kunnen herinneren ‘vermits hij droncken is geweest’. Hij ontkende tevens meester Homaer te hebben bedreigd. Daarnaast bekende hij enkele

²⁶ L. hi qui aedes ff: ad L. Jul. de vi publ.

²⁷ GLS 366 §4, art. 1: § 4. Gewaltdoenders in eins anders huys. art. 1.

‘Soe wanneer jemandt ein ingesetenen deses Quartiers binnen sijn woonhuys, oft begryp van denselven, bie dage oft bie nachte gewalt oft overlast dede, oft in huys quaeme, oft liepe tegens den ingesetenen, sijner huysvrouwen, boden, oft familie danck, ende aldaer jemanden quetsten, verbuert sijn lijff, ende wordt hie aldaer bie jemanden gewondt, oft doot geslagen, derselve en solde niet verbueren aen den heere oft partije, maer word ’tselve alsdan gehalten voir nootweer’.

²⁸ Deze ‘clacht ende conclusie’ komt overeen met het ‘Vermeent van belastinge’, dat volgens het GLS richting gevend is voor het eerste verhoor van een ‘gevangene’ (GLS 374, art. 10).

²⁹ De bijnaam van beklaagde is een indicatie dat Heyn Meuwis militair was in Lotharingse dienst. Sinds de Westfaalse vrede werd het Maasdal onveilig gemaakt door afgedankte Ligistische troepen. Met name Lotharingse en Condé’s troepen zorgden in de omgeving van Thorn voor veel overlast; cfr. H.H.E. WOUTERS, *Grensland en Bruggehoofd*, Assen, 1970 (Diss KUN, Maaslandse Monografieën 11), blz. 377.

jaren geleden aanwezig geweest te zijn bij het incident, waarbij een zekere Linssen, knecht van vrouwe de Horion op het huis ‘de Grote Hegge’ te Thorn, ‘sijnde alhier een vrij bondigh leen’³⁰, was doodgeschoten, zij het, dat hij niet de schutter geweest was.

Blijkens het gerechtsprotocol accepteerde de momboir des heren ‘in cracht van ontwedderoeplickhey’ de bekentenis van de verdachte ten aanzien van het eerste punt van de tenlastelegging, waarmee hij tevens het publiek geweld bewezen achtte. De betrokkenheid van verdachte bij de doodslag op de Grote Hegge en het feit, dat hij, hoewel ontkennde de dader geweest te zijn, niet wilde verklaren, wie de doodslag feitelijk had begaan, rechtvaardigde volgens de momboir des heren de ‘praesumptie’, of bewijsrechtelijk voldoende vermoeden, dat Heyn Meuwissen ook van dit strafbare feit de dader was. Hij handhaafde derhalve zijn eerdere eis en conclusie en verzocht het gerecht over te gaan tot het horen van de diverse getuigen. Deze handelwijze ligt in lijn met het Gelderse Landrecht, dat bepaalt, dat indien een gevangene tijdens het eerste verhoor bekent, men ambtshalve dient na te gaan, of zijn verklaring met de waarheid overeenstemt; eventueel mag men de gevangene daartoe op de pijnbank leggen; indien hij ontkent, moet men hem in de gelegenheid stellen zijn alibi te bewijzen.³¹

Met deze getuigenverhoren werd nog dezelfde middag een begin gemaakt. Uit de verklaringen van Peter van Heythuysen en zijn huisvrouw Anna wordt al spoedig duidelijk, dat de oorzaak van het misdrijf in de relationele sfeer gezocht moet worden. Heyn Meuwis heeft in beschonken toestand gepoogd Encken, de dochter van Peter en Anna van Heythuysen te verleiden om met hem mee te gaan. Toen Encken niet op zijn avances wilde ingaan, is Heyn boos weggegaan en nadien, vergezeld van zijn kornuit Engel van Beegden, met twee vuurroeren teruggekeerd.³² Vervolgens heeft hij gepoogd Encken met geweld te ontvoeren.

De verklaringen van beide principale getuigen werden nog dezelfde middag ondersteund door het getuigenis van de chirurgijn, meester Matthijs Homaer. Tevens vond op deze middag de gerechtelijke visitatie plaats van het huis, waar de feitelijkheden zich hadden afgespeeld. Hieraan werd door de volle schepenstoel deelgenomen.

³⁰ Deze toevoeging is relevant, aangezien de schepenbank van Thorn in het algemeen niet bevoegd was ten aanzien van leen- en laatgoederen (Landrecht Thorn, art. 18, 19). Ook voor de aanhouding van misdadigers op leen- en laatgoed golden aparte regels: Landrecht Thorn, art. 17 (de gerichtsbode mag niemand op leen- of laatgoed ‘vangen noch kummeren’); art. 34 (aanhouding van personen die lijfstraffelijke delicten hebben gepleegd op leen- of laatgoed is voorbehouden aan stadhouder en leenmannen, resp. meier en laten, zonder dat een ‘gerichtsmann der schepenbanck mitt op’t lehen of laetgoed (mag) gaen, om einige handt daeraen te slaen ...’).

³¹ GLS 374-375, art. 12-13.

³² In het procesdossier zijn geen gegevens over de eventuele vervolging van deze medeplichtige aangetroffen.

Verhoer der Getuygen gecontinueert op den XI^e deses

Op donderdag 11 mei werd het getuigenverhoor vervolgd met het verhoor van een der naburen, Nesken Spranckhuysen, die de woordenwisseling tussen Encken en Heyn kennelijk met grote aandacht heeft gevolgd, want hele delen van de gevoerde dialoog zijn in haar verklaring opgenomen. Haar echtgenoot Henrick Neven volstond met de opmerking, dat hij weliswaar het schot heeft horen afgaan, maar dat hij, staande op straat, niet heeft gezien, wat er in huis precies is gebeurd.

Nees Conincks, een andere nabuur, daarentegen, verklaarde op dat moment ten huize van Peter van Heythuijsen aanwezig te zijn geweest, en zij verhaalt in geuren en kleuren, hoe Encken zich tegen Heyn heeft verzet, o.a. door zich vast te houden aan de stijl van het huis; hoe Heyn haar tenslotte naar buiten heeft geslept, waar zij door haar vader werd ontzet; en hoe Heyn haar vader vervolgens met zijn vuurroer heeft verwond.

Deze getuigenverklaringen werden op schrift gesteld, aan de ‘deponenten’ voorgelezen, en afgesloten met de vermelding dat zij, na gedane voorlezing ‘bij haere getuygenisse persisterden.’

Voor de momboir des heren waren deze verklaringen aanleiding om zijn conclusie aan te scherpen. Uit de bekentenis van de verdachte en uit de getuigenverklaringen blijkt zijns inziens ‘sonnenclae’, dat de verdachte ‘nootsaeckelijck behoirt ter scherper examinatiën gewesen te worden.’ De verdachte zou met name ondervraagd moeten worden ten aanzien van zijn betrokkenheid bij de doodslag op Linszen, de knecht van joffer De Horion, op de Grote Hegge ‘dewijl de vreesse ende praesumptie daer is, dat hij [oock] van andere feyten plichtig is ende wetenschap heeft, wie oock van andere complicen derselver.’

Des namiddags werd het proces voortgezet. Bij deze gelegenheid werd de verdachte opnieuw ondervraagd, waarbij hem de getuigenverklaringen ‘in substantie’ werden voorgehouden. In het gerichtsprotocol werd aangetekend, dat Heyn Meuwissen bij zijn gisteren afgelegde bekentenis persisteerde, ‘biddende alnoch, soo hij ietwes misdaen mochte hebben, om genade ende geen recht, dewijl ’t ghene bij hem geschiet mogte sijn allenlick door dronckenschap gebeurt is’. Tevens verklaarde hij wegens gebrek aan financiële middelen, geen rechtsbijstand van een ‘dienaer’ of procureur te verlangen. Het aanbod van het gerecht, om hem ‘buyten sijnen costen, van ’s heeren wegen tot sijnen defensie eenen dienaer te presenteren’ wees hij af.³³

Dat de beklagde twee maal achter elkaar bidt om genade en geen recht, is uiteraard niet toevallig. De formulering roept reminiscenties op aan ‘Richten nach Gnade oder nach Recht’, een in de laat-middeleeuwse Duitse strafrechtspleging gebruikelijke

³³ In het Prinsbisdom Luik was het gebruikelijk gratis rechtsbijstand te verlenen aan minvermogenden. Cfr. POULLET, *Essai sur l’histoire du droit criminel*, p. 643.

formulering, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de strikte toepassing van de strafwet ('richten nach Recht') en een meer arbitraire toepassing, die ruimte bood voor het in ogeschouw nemen van eventuele strafverlichtende omstandigheden en het verlenen van gratie ('richten nach Gnade').³⁴ In dit kader past dat de verdachte afziet van rechtsbijstand, maar ook het niet voeren van enige vorm van verweer.

Gedurende dit verhoor legde hij aanvullende verklaringen af omtrent de aanleiding van de poging tot ontvoering van Encken van Heythuijsen: zij zou hem eerder trouwbeloften hebben gedaan, waarop hij haar enige schellingen – bij wijze van arrha³⁵ – zou hebben gegeven. Tevens verklaarde hij haar niet te hebben willen bedreigen, maar haar enkel voor zijn vrouw te begeren. 'Hierna alnoch op sijn knijen voor de justitie vallende, heeft gebeden om genade en geen recht.'

De momboir des heren had aan de aanvullende verklaring van verdachte uiteraard geen boodschap. Na lezing van diens nader antwoord, 'accepteert [hij] iteratievelijk' diens eerder gedane bekentenis. Hij herhaalde zijn verdenking, dat verdachte betrokken was geweest bij de aanslag op de knecht van freule De Horion op de Grote Hegge, en besloot de overige opmerkingen van verdachte 'te debatteren bij ongefundeertheit', stellende, dat de opmerkingen over diens verloving met Encken geen enkele steun vonden in de afgelegde getuigenverklaringen. Hij 'repeteert ende employeert ... daertegens sijne afgeleyde conden, t'eenemael geloofbaer ende nyet partiael, waerbij sonnenclaer het contrarie van de bekentnisse van de geapprehendeerde blijktt' en verzocht het gerecht nogmaals toestemming om verdachte op de pijnbank te mogen leggen.

De schepenen spraken zich daarover nog niet onmiddellijk bij tussenvonniss uit. Eerst werd des namiddags de bewijsvoering voortgezet met de depositie van kanunnik Paulus Wessens, die uit respect voor zijn hoge positie als kanunnik van het grafelijk vrij-wereldlijke stift Thorn door twee schepencommissarissen te zijnen huize was gehoord. Ook diens verklaring bevestigde in hoofdzaak de verklaringen van Peter van Heythuysen en diens echtgenote over het huiselijk geweld en de aan Peter van Heythuysen toegebrachte verwonding.

Daarna kreeg de momboir des heren ruimte voor een nadere adstructie van zijn aanklacht. Deze concentreerde zich op de medeplichtigheid, zoal niet het daderschap van de doodslag op de Grote Hegge. Deze doodslag werd door de momboir des heren gebracht onder de noemer van art. 69 van het Landrecht van Thorn, waarin is bepaald, dat iemand die bij nacht of ontij iemand om het leven brengt en zich niet

³⁴ NEITHARD BULST, Richten nach Gnade oder nach Recht. Zum problem spätmittelalterlicher Rechtsprechung, in: F.J. ARLINGHAUS e.a. red., *Praxis der Gerichtsbarkeit in europäischen Städten des Spätmittelalters*, Frankfurt a.M., 2006 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für europäische Rechtsgeschichte, bd. 23) p. 465-489.

³⁵ Arrha of Godspenning, handgeld ter bevestiging van het aangaan van een obligatoire overeenkomst – in dit geval een huwelijksbelofte.

binnen drie dagen daarna bij het gerecht meldt, als een moordenaar gestraft dient te worden.³⁶

Tenslotte werden Marten Verdonck en Hubert Severini als schepencommissarissen naar de verdachte gezonden, om 'door goetvinden des gerichts ende [van] offitie wegen' hem de nieuwe punten van de aanklacht voor te houden en 'om daerover sijne vuyterlicke confessie te hebben.' Marten Verdonck en Hubert Severini hebben de verdachte stevig op zijn gemoed gewerkt, en hem uitgelegd dat 'sijne ziele salicheyt daerin gelegen was', dat hij zou bekennen de doodslag op de Grote Hegge gepleegd te hebben. Onder zoveel druk is Heyn Meuwissen uiteindelijk overstag gegaan en heeft ook deze doodslag bekend. Hij bleek echter opnieuw niet bereid, de namen van eventuele medeplichtigen te noemen, stellende 'dat hij anders nyet soude connen seggen, offschoen thien scherprichters over hem quame.' Dat was natuurlijk vragen om moeilijkheden!

Continuatie van de voorgaende proceduere, gehalden den xi^e maii 1651

Op vrijdagochtend 12 mei werd de procedure voortgezet met opnieuw een conclusie van de momboir des heren. Onder handhaving van zijn eerdere conclusies en onder verwijzing naar de 'vrijwillige' bekentenis van de doodslag begaan tegen de knecht van joffer Horion op de Grote Hegge, verzocht de momboir het gerecht om de verdachte conform art. 69 van het Landrecht van Thorn als een gewelddadige moordenaar te veroordelen.

Vervolgens heeft het gerecht aan de verdachte opnieuw zijn bekentenis voorgehouden. Verdachte verklaarde bij zijn bekentenis te persisteren, met de toevoeging, dat hij het delict 'nuet vuyt quade moede gedaen heeft, noch oock in meyninge om de knecht [dood te schieten].'

Hierna achtte de schepenbank de tijd gekomen om tot een tussenvonniss te komen. Op basis van de conclusies van de momboir des heren, de afgelegde getuigenverklaringen en het geallegerde landrecht, alsmede de deels bekennde en deels ontkennde eigen verklaringen van de verdachte, wees de schepenbank 'naer manisse' en 'condemneerde' verdachte 'ter scherpelijcke examinatie', opdat de schepenen door zijn 'naerdere bekentnisse en ontkenentnisse' 'wijzer' zouden mogen worden, om in onderhavige zaak 'te wijsen ende te oordelen, gelijk naer recht ende merites der feyten bevonden sal worden te behoiren.' Dit vonnis werd nog dezelfde

³⁶ Landrecht Thorn, art. 69: 'So vermagh oeck datt landtrecht, off yemantz den anderen by nacht, of by ontyden opliep, doettsloege, qwetzen of wonden, ende des binnen den neesten dryen opvolgenden dagen nielt en openbarden, noch en bekenden, ende doch daarna uuytbrecke, so sall men dat voer mortt halden ende ordelen; dessgelycken oeck of iemantz den anderen by schonen dage opliep, doettsluge, qwetzen of wonden, ende hem verstoep, verkleidt ende vermomt hedde, datt hy nielt te kennen en were, ende oeck die doett binnen den ersten dryen navolgende dagen nielt en openbaertt ende bekent, sall oeck voer mortt gehalden ende geordeilt werden'.

dag uitgesproken 'binnen Thoren, in den abdije in den grooten saale', 'ter presentien der geappreheendeerden, los ende vrije van ijzeren banden ende op vrije voeten'.

Continuatie des voorgaende proceduere den xiiij^e maij 1651

Op zaterdag 13 mei legde de momboir des heren een uitvoerige lijst met *interrogatoria* over, met het verzoek de verdachte daarop te verhoren. De verhoorpunten dienden voornamelijk tot opheldering van de motieven van verdachte: waarom hij het huis van Peter van Heythuysen was binnen gevallen, waarom hij hem met de dood had bedreigd; waarom hij diens dochter Encken had willen ontvoeren; of hij haar had willen trouwen of niet; of er inderdaad tussen hen sprake was van trouwbeloften en het betalen van de *arra*; waarom hij ook de chirurgijn Matthijs Homaer had bedreigd; en wie als medeplichtigen betrokken waren geweest bij de doodslag op de Grote Hegge. Daarnaast wilde de momboir des heren weten, of de verdachte mogelijk nog bij enkele andere delicten betrokken was geweest.

Alvorens de verdachte aan de hand deze *interrogatoria* pijnlijk te examineren, heeft men hem in de volle justitie zijn bekenkende en ontkennende verklaringen opnieuw voorgehouden. Bij deze gelegenheid is hem in verband met zijn bijnaam (*'de Lothbringer'*) tevens gevraagd of hij 'soldaetendienst' verrichtte: hetgeen door hem werd ontkend.³⁷ Vervolgens is hij gepijnigd. Voor zover de antwoorden, zoals aangetekend in de marge van de *interrogatoria* nog leesbaar zijn, kwam daaruit weinig nieuws naar voren: in hoofdzaak bevestigden zij de eerder afgelegde verklaringen. Daarmee was de zaak voldongen.

³⁷ In het dossier bevindt zich tevens een inlichtingenverzoek van de commandant van de vesting Stevensweert, met het oog op een eventuele vervolging door de krijgsraad. Blijkens het verdere verloop van de procedure is hieraan geen vervolg gegeven.

Aldus gepronuncieert binnen Thorn den XV^e maj 1651

Op maandag 15 mei werd vervolgens vonnis gewezen. Gelet op zijn confessie, de verklaringen van de getuigen, en in overeenstemming met het Landrecht van Thorn, veroordeelden de schepenen Heyn Meuwissen, conform de conclusie van de momboir des heren, om ‘metten sweerde door den hals gericht te worden tot datter den doet naervolge, ende daerna het lichaem ter gewijden aerde op ende met believen onser hochweerdige ende genediger vrouwe abdisse ende prinsesse bij den vrunden gebracht ende begraven te worden ter plaetse ofte ressorte sijner geboorten.’ Deze toevoeging hield in, dat de verwanten van de veroordeelde, conform het keizerlijke recht, toestemming zouden kunnen vragen aan de abdis, om het stoffelijk overschot te mogen begraven, zoals ook in het Prinsbisdom Luik gebruikelijk.³⁸

De uitspraak werd gedaan in de op last van de meier Arnold Furen bijeengeroepen ‘versaemeling des geheelen landts onderdaenen tot op den Wingart³⁹ voor den dinghuys, ... in presentie mede haerer doorluchtiger hoogheydt prince van Luyck als grave van Horn ende voeght ’s landts Thoren scholtissen Lt. Henrick Bormans’.

Onmiddellijk na de uitspraak deed eene Jehenne, dochter van Claes Merten uit Geystingen een voetval voor het gerecht en smeekte om genade voor Heyn Meuwissen, belovende hem te zullen trouwen en ervoor te zullen zorgen, dat hij voortaan eerlijk zou leven, waarna ook de ter dood veroordeelde nogmaals smeekte om ‘genaede ende geen recht’.

De smeekbede van Jehenne Merten bracht een nieuw element in de strafzaak tegen Heyn Meuwissen, namelijk het zogeheten ‘vrijbitten’ of ‘losbitten’ van een veroordeelde.⁴⁰ Volgens dit oorspronkelijk uit het middeleeuwse strafrecht stammende

³⁸ L. 1 ff de cadaveribus punitorum (D 48,24,1); art. 49 van de Criminele ordonnantie op de stijl van procederen van 1570 stelt daarentegen, dat de dode lichamen van geëxecuteerden dienen te blijven ter plaatse van de gedane executie; over de toepassing van dit artikel zie: SIMON VAN LEEUWEN, *Manier van procederen in civile en criminele saaken*, Amsterdam 1688, blz. 334; A. MATTHAEUS III, *De Criminibus*, Antwerpen 1761 (edited and translated by M.L. Hewett and B.C. Stoop, Capetown, Johannesburg, 1987-1996, dl. 3, p. 581; voor het Luikse recht zie: POULLET, *Essai sur l’histoire du droit criminel*, p. 533 en 804. Het Landrecht van Thorn, art. 30, gebiedt misdadigers die wegens heiligschennende delicten veroordeeld zijn ‘op geinen kerkhof te begraven.

³⁹ De Wijngaard is het centrale plein van Thorn, gelegen ten westen van de Stiftskerk.

⁴⁰ A. Erler, ‘losbitten’, in: A. ERLER/ E. KAUFFMAN (Hrsg.), *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte* III.47-48; zie ook de online versie van het *Deutsches Rechtswörterbuch* (<http://www.rzuser.uni-heidelberg.de/~cd2/drw/>) s.v. ‘losbitten’; J. SCHREUDER, *Onderzoek naar het oude strafrechtsgebruik volgens betwelk eenen veroordeelde kwijtschelding kon worden verleend wanneer eene vrouw hem wilde trouwen*, diss. Amsterdam 1915, documenteert een vijftigtal gevallen van ‘vrouwengratie’ in de Nederlanden en West-Europa, overwegend in de zestiende en zeventiende eeuw en analyseert deze aan de hand van de opvattingen van contemporaine rechtsgeleerden. Ten onrechte kwalificeerde Schreuder de in 1562 te Venlo en in 1579 te Nijmegen verleende graties als ‘kwijtschelding door de rechter’ (SCHREUDER, a.w., t.a.p. blz. 91); het betreft hier gevallen van kwijtschelding door de vorst, aangezien het Hof van Gelre namens de landsheer het recht van remissie uitoefende. M.b.t. de uitoefening van het recht van remissie door het Hof van Gelre zie: A.M.J.A. BERKVEN, ‘Want remicteren es princelic?’ Enkele opmerkingen over het

gebruik, dat eerst aan het begin van de achttiende eeuw in onbruik raakte, was het mogelijk gratie te verlenen op verzoek van de ommestand, bijvoorbeeld ter gelegenheid van Goede Vrijdag⁴¹, dan wel op verzoek van een maagd, dan wel een prostituée, in combinatie met het aanbod de veroordeelde door een huwelijk op het rechte pad te brengen en te houden (vrouwengratie).⁴² Het gerecht is in hun beider verzoek echter niet getreden, aangezien het verlenen van gratie na het uitspreken van de sententie, naar oude gewoonte, alleen aan de abdis toekwam.⁴³

Onder het luiden van de banklok werd de veroordeelde vervolgens onder leiding van de meier naar de gebruikelijke plaats van executie gebracht. Aldaar aangekomen werd de bevolking gemaand, de scherprechter bij het uitoefenen van zijn taak geen belet te doen, waarna de veroordeelde hem werd overgeleverd.⁴⁴ Ter aarde vallend, heeft de veroordeelde nogmaals om genade gebeden, daarin opnieuw bijgevallen door Jehenne Merten, die naast hem knielend op het schavot, de abdis als landsvrouw smeekte, dat hij haar mocht worden geschonken 'om met hem te trouwen, te leven ende te sterven', welk verzoek 'om gratie ende genade ende geen recht' door de omstanders werd overgenomen. Voor de meier was dit aanleiding om de tenuitvoerlegging van het vonnis op te schorten en zich te paard naar de abdij te begeven, om het gratieverzoek voor te leggen aan de abdis Anna Salomé van Manderscheid-Blankenheim. Deze heeft vervolgens besloten Heyn Meuwissen het gevraagde pardon te verlenen 'ende hem sijne misdaden te vergeven ende sijn leven aen de dochter te schencken, sonder eenige compositie met hem ofte sijn vrienden te willen maecken ofte restitutie der aengewende gericht- ende oncosten te begeren, wie oock de gerechtigheden van den voers. scherprichter, mits dat sy malcanderen sullen trouwen ende eerlick tsamen

remissierecht in het Overkwartier van Gelre ten tijde van de Aartshertogen, in: *'Om daarmede vrijelijk te doen naer wil ende welgevallen', rechtshistorische opstellen aangeboden aan prof.mr. A.Fl. Geblen*, Maastricht 1998 (Werken LGOG 16), blz. 95-124; Schreuder was met het hier besproken Thornse geval onbekend.

⁴¹ Mt. 27,15; Goede Vrijdag gratie: zie L.TH. MAES, *L'humanité de la magistrature du declin du Moyen-Age*, in: L.TH. MAES, *Recht heeft vele significatie*, Brussel 1979, blz. 265-301, t.a.p. blz. 296; *idem ibidem*, 'mariage sous la potence'.

⁴² J. GRIMM, *Deutsche Rechtsalterthümer*, Berlin 1956, Bd. II, S. 525, s.v. 'Begnadigung'.

⁴³ Volgens het Loonse recht is het de rechterlijke officieren verboden de opgelegde straf te verzachten of te wijzigen (D.F. SOHET, *Instituts de droit*, Namur-Bouillon 1770-1772 (anastatische herdruk Brussel 1996), livre IV, tit. XLIV, ch. X, n. 188). GLS 386, n. 9 stelt 'Soe wanneer einigh vonnis ... op strafbaere misdaden gewiesen is, dat moet mitterdaet volbracht werden.' Het Landrecht van Thorn laat zich ten aanzien van strafvonnissen hierover niet uit. Enkele jaren nadien, in 1655, gaf de uitoefening van het recht van gratie aanleiding tot nadere afspraken tussen de prinsbisschop van Luik, in diens hoedanigheid van graaf van Horn tevens voogd van Thorn en de abdis van Thorn, zie: LOUVREX, *Recueil des édits*, IV, p. 149, Concordat fait l'an 1655, entre Son Altesse Serenissime Maximilien-Henri évêque et prince de Liège comme comte de Horne, et madame l'abbesse de Thorn, art. 4: 'Comme il touche privativement à tous autres à la Dame Abbesse et Princesse, d'accorder en son pays graces aux criminels, usant de clemence soit avant la procedure et poursuite, soit pendant icelle, même après sentence ...'.

⁴⁴ Deze rituelen zijn conform het Luikse gebruik, cfr. SOHET, *Instituts de droit*, livre IV, tit. XLIV, ch. X, n. 181: 'Le jour de l'exécution étant venu on sonnera la cloche ...'; n. 187: '... et défence sera faite à qui que ce soit d'empêcher le maître des hautes oeuvres d' en faire l'exécution.' Het Landrecht van Thorn en het GLS bevatten geen overeenkomstige bepalingen.

leven ende geene oirsaecke meer geven om hen hiernaermaels sonder wijdere genaede te straeffen ende te doen executeren.’

Vervolgens heeft de meier Heyn Meuwissen op staande voet ‘op vrijen voetten ende los van alle banden gestelt’, waarna de inmiddels ontboden pastoor van Thorn hen op beider verzoek, binnen de ten behoeve van de executie afgepaalde ring, ten overstaan van de bevolking ‘doer de daetoe noodige ende geordineerde geestelijke ceremoniën ten houwelijk ende ehestandt [heeft] gestelt.’ Hierna heeft het bruidspaar de abdis, die het tafereel vanuit de saletkamer had gadegeslagen, met een knieval voor de verleende gratie bedankt en is, na door haar te zijn vermaand om zich voortaan ‘eerlick te draegen ende comportereren’, zijns weegs gegaan.⁴⁵ Uit het aldus ‘in den rinck’ gesloten huwelijk werden tussen 1652 en 1671 negen kinderen geboren. Bij de geboorte van het eerste kind in 1652 traden de landsvrouw en een kanunnik als doopgetuigen op. Ook onder de doopgetuigen van enkele latere kinderen vindt men de namen van een aantal adellijke stiftsdames.⁴⁶

Conclusie

De hier beschreven procedure van de momboir des heren tegen Heyn Meuwissen laat zien op welke wijze in het keizerlijke vrije rijksstift Thorn in het midden van de zeventiende eeuw werd geprocedeerd in strafzaken. Ten aanzien van de stijl van procederen kan worden opgemerkt, dat men, waar het Landrecht van Thorn zweeg, vrijelijk elementen ontleende aan de Gelderse Land- en Stadsrechten en aan het Loons-Luikse recht, alsmede aan het achterliggende rijksrecht, waaronder het *Ius Commune* mede begrepen. In vergelijking met de door collega Sjoerd Faber, aan wie dit opstel als *Festgabe* ter gelegenheid van zijn emeritaat is opgedragen, bestudeerde strafrechtspleging te Amsterdam⁴⁷, steekt de in Thorn toegepaste procedure van kort onvertogen recht niet ongunstig af tegen de in de Noordelijke Nederlanden, formeel afgeschafte, maar feitelijk toegepaste Criminele Ordonnantie op de Stijl van procederen.

Daarnaast is ook de politieke dimensie interessant. Het keizerlijke vrije rijksstift Thorn gold van oudsher als rijksonmiddellijk territorium, bestuurd door abdis en hoogadellijk kapittel gezamenlijk. De graaf van Horn fungeerde er als voogd; de oppervoogdij werd uitgeoefend door de hertog van Gelre. Sinds de Vrede van Westfalen (1648) maakte de abdis van Thorn aanspraak op soevereiniteit binnen het Heilige Roomse Rijk. Dit streven bracht haar in conflict, niet alleen met de Prinsbisschop van Luik, die als graaf van Horn sinds 1570 de voogdij over Thorn uitoefende, maar tevens met de regering

⁴⁵ De tekst van de remissiebrief is uitgegeven door K.Th.J. Janssen de Limpens in: ‘De Maasgouw’ 1965, blz. 78-82; in het procesdossier bevinden zich zowel de minuut-akte als de grosse.

⁴⁶ Vriendelijke mededeling van dhr. Thieu Wieërs (Thorn; email 31 januari 2010).

⁴⁷ S. FABER, *Strafrechtspleging en Criminaliteit te Amsterdam, 1680-1811. De nieuwe menslievendheid*, Arnhem 1983 (Diss VU).

van de Zuidelijke Nederlanden, die o.a. op grond van de Spaans Gelderse oppervoogdij over Thorn aanspraak maakte op het territorium.

In relatie tot de Prinsbisschop van Luik speelde voornamelijk de vraag, hoever diens rechten, voortvloeiend uit de voogdij reikten. Hierover werd in 1655 overeenstemming bereikt door middel van een concordaat tussen Maximiliaan Hendrik van Beieren, Prinsbisschop van Luik en Anna Salomé van Manderscheid-Blankenheim als abdis van Thorn.⁴⁸

In relatie tot Spaans Gelre speelde in deze periode met name de vraag, of de vanuit Thorn op Echt gebruikelijke hoofdvaart in civiele zaken en het meer controversiële, aansluitend hoger beroep op de Soevereine Raad te Roermond beschouwd zouden kunnen worden als *'marques de souveraineté'*. Doordat men in deze periode vanuit Thorn zowel bij de Soevereine Raad te Roermond als bij het Rijkskamergerecht te Spiers in hoger beroep ging, bleef het antwoord op deze vraag lange tijd in de lucht hangen, om eerst in 1718 door keizer Karel VI eenduidig te worden beantwoord.⁴⁹

Tegen deze achtergrond beschouwd, past de verlening van remissie aan Heyn Meuwissen van Kinrooi in het politieke streven van de abdis van Thorn om de soevereiniteit van het stift te benadrukken zowel ten opzichte van het Prinsbisdom Luik, als ten opzichte van de Zuidelijke Nederlanden, immers – om het met Carpzov te zeggen – *Ius aggratiandi rectissime inter regalia seu iura majestatis refertur*.⁵⁰

⁴⁸ DE LOUVREX, *Recueil*, tome IV, p. 149-150.

⁴⁹ Zie hierover: A.M.J.A. Berkvens, De kanunnik Joannes Stuben als auctor intellectualis van het 'rijks-vorstendom' Thorn, in: A.M.J.A. BERKVENNS, TH.J VAN RENSCH (red.), *Wort voor Recht gebalden. Opstellen ter gelegenheid van vijftienvintig jaar Werkgroep Limburgse Rechtsgeschiedenis*, Maastricht 2005 (Werken Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap 14), blz. 191-210 en de literatuur aldaar; over de inrichting van het hoger beroep in Thorn in de achttiende eeuw zie: A.M.J.A. BERKVENNS, 'Zur Abkurtzung unnötiger Processualweitläufigkeiten', in: TRG 74(2006) 121-148.

⁵⁰ BENEDICTO CARPZOV, *Practica nova Imperialis Saxonica rerum criminalium pars I-III. : Quæstionum fere univrsarum in materia cujusque generis homicidiorum, fractæ pacis publicæ, læsæ majestatis ...*, Frankfurt 1684⁸, q. 150.